

หัวข้อที่ ๗
การต่อต้านสังคมนิยม

อาจารย์อัญชลี สุสายัณห์
อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์
ภาควิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑) เราได้คุยกันเกี่ยวกับเรื่องสังคมนิยมไทยมาหลายด้านแล้ว จะเห็นได้ว่าแม้มีความขัดแย้งและความแตกต่างในสังคมนิยมหลายอย่าง สังคมนิยมก็ยังดำรงสืบเนื่องมาได้เป็นเวลานานหลายศตวรรษ จึงดูเหมือนกับว่าสังคมนิยมไทยนั้นมีแต่ความสงบราบรื่น ทุกคนที่อยู่ในสังคมนิยมไทยยอมรับความขัดแย้งและความต่างต่างนั้น โดยไม่ปริปากบ่นอะไรเลย

ความจริงแล้วหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ สังคมนิยมก็เหมือนสังคมนิยมอื่น ๆ ซึ่งความขัดแย้งและความแตกต่างย่อมนำมาซึ่งการปะทะกันระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ เพียงแต่ว่าการปะทะกันนั้นไม่จำเป็นจะต้องดำเนินไปด้วยความรุนแรงตลอดเวลา สังคมนิยมก็กลไกที่ช่วยบรรเทาให้ความขัดแย้งและความแตกต่างที่มีอยู่พัฒนาไปจนถึงระดับที่ต้องจับอาวุธขึ้นต่อสู้กัน หรือผู้มีอำนาจทางการเมืองในสังคมนิยมรู้จักจะหาทางทุเลาความขัดแย้งและความต่างต่างไว้ ไม่ให้กลายเป็นเรื่องใหญ่จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่สังคมนิยมทั้งหมด

ความขัดแย้งและความต่างต่างในแง่ที่ย่อมมีปรากฏในทุกสังคมนิยม ฉะนั้นเบื้องหลังความสงบราบเรียบของทุกสังคมนิยมซึ่งสามารถดำรงสืบเนื่องมาได้ยาวนาน ๆ นั้น ล้วนมีความขัดแย้งและความต่างต่างอยู่เบื้องหลังทั้งสิ้น

๒) ความขัดแย้งและความต่างต่างนี้เกิดขึ้นจากอะไร เราอาจกล่าวได้โดยสรุปว่าในทุกสังคมนิยมมีการกระจายอำนาจ, เกียรติยศและการเข้าถึงทรัพยากรไว้ให้แก่คนกลุ่มต่าง ๆ อย่างไม่เท่าเทียมกัน กลุ่มคนที่ได้สิ่งเหล่านี้ไว้มากก็ย่อมพยายามจะรักษาสิทธิอันนี้ให้สืบต่อไปแก่ลูกหลานวงศ์ตระกูลของตน และยังอาจพยายามขยายสิทธิที่มีนั้นให้มากขึ้นไปอีก กลุ่มคนที่ได้สิ่งเหล่านี้ไว้น้อยก็ย่อมทำอย่างเดียวกัน ความพยายามของทั้งสองฝ่ายนี้ไม่ประสบความสำเร็จได้ง่าย ๆ เพราะกว่าจะเกิดระบบที่ทำให้แต่ละกลุ่มได้และยอมรับการได้อย่างที่เป็นอยู่ ก็ย่อมมีกลไกหลายอย่างในสังคมนิยมช่วยกล่อมเกล้าและบังคับให้เป็นอย่างนั้น เช่น คติในภาษาไทยที่ว่าแข่งเรือแข่งพายนั้นทำได้ แต่แข่งบุญแข่งวาสนานั้นไม่มีทางสำเร็จ ก็ทำให้คนที่ได้ส่วนแบ่งของสิทธิอันน้อยยอมรับการแบ่งนั้นอยู่แล้ว และอาจมองเห็นคนที่พยายามจะไปแย่งชิงส่วนแบ่งของตนให้เพิ่มขึ้นว่าทะเลาะทะเลานหรือใจบาปหยาบเข้าไปก็ได้

ด้วยเหตุดังนั้นคนในทุกสังคมจึงอยู่ร่วมกันมาได้ ท่ามกลางการมีอำนาจ, มีเกียรติยศ และ เข้าถึงทรัพยากรโดยไม่เท่าเทียมกัน

ส่วนที่ประสานสังคมเข้าด้วยกันนี้ก็มีความสำคัญ นับเป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งได้กล่าวถึงมาแล้วหลายแห่ง

๓) อย่างไรก็ตาม ถ้านักศึกษาสังเกตให้ดี เราได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทยไว้น้อยเช่นกัน เป็นต้นว่ามีความแตกต่างอย่างมากระหว่าง "บ้านกับเมือง" มีความแตกต่างในชีวิตความเป็นอยู่, บทบาทที่สังคมคาดหวัง, อำนาจทางการเมือง และการเข้าถึงทรัพยากรระหว่างกลุ่มคนที่เป็นมูลนายและคนที่เป็นไพร่ในระบบอุปถัมภ์ มีความแตกต่างในด้านแนวคิดและพิธีกรรมของพุทธศาสนา, ศาสนาพราหมณ์และการนับถือผี และความแตกต่างในด้านอื่น ๆ อีกมาก

ความแตกต่างเหล่านี้นำมาซึ่งการต่อต้านในสังคม หากถามว่าต่อต้านอะไร คำตอบอย่างง่าย ๆ ก็คือการต่อต้านสิ่งที่อยู่ในกระแสหลัก ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างทางการเมือง, โครงสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างคนสถานภาพต่าง ๆ, หรือแบบแผน พฤติกรรม, หรือลัทธิความเชื่อก็ตาม

ส่วนใหญ่ของผู้ต่อต้านคือคนที่เสียเปรียบหรือไม่ได้ประโยชน์จากสิ่งที่อยู่ในกระแสหลัก แต่ก็ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นผู้เสียเปรียบเสมอไป เพราะในกระบวนการต่อต้านสังคมนั้น อาจตั้งเอาคนที่ ได้เปรียบหรือได้ประโยชน์จากสิ่งที่อยู่ในกระแสหลักมาร่วมด้วยก็ได้

ควรย้ำไว้อีกครั้งว่า การต่อต้านสังคมไม่จำเป็นจะต้องหมายถึงการจับอาวุธขึ้นต่อสู้ หรือการใช้ ความรุนแรงในรูปอื่น ๆ เสมอไป การต่อต้านสังคมทำได้หลายรูปแบบ และส่วนใหญ่ของการ ต่อต้านสังคมมักเป็นรูปแบบที่สังคมยอมรับได้ กล่าวคือไม่เป็นผลให้เกิดความวุ่นวายปั่นป่วนอย่าง ไม่รู้จบจนกระทั่งสังคมนั้นต้องพังทลายไป

๔) ความขัดแย้งและความแตกต่างที่สำคัญในวัฒนธรรมไทยกระแสหลักนั้น มีหลายอย่าง ใน ที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะบางอย่างซึ่งมีความสำคัญเท่านั้น

๑) ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ดังที่กล่าวแล้วว่าประชาชนในรัฐไทย ประกอบกันขึ้นจาก กลุ่มชาติพันธุ์จำนวนมาก มีประชาชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนนี้นับมาเป็นพันปีก่อนหน้าที่จะเกิดรัฐ ไทยขึ้น และยังมีประชาชนที่อพยพเข้ามาสู่ราชอาณาจักรอีกจำนวนมาก

นอกจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์แล้ว ยังมีความแตกต่างในด้านท้องถิ่นซึ่งก่อให้เกิด วัฒนธรรมประจำถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง

ตราบเท่าที่ประชาชนเหล่านี้ไม่ต้องมาสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด ความแตกต่าง ดังกล่าวก็ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน ดังเช่นในราชอาณาจักรโบราณซึ่งทุกคนต่างก็เป็นข้าราชบุตร เหมือนกันหมด ความแตกต่างของข้าราชบุตรขึ้นกับสถานะที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทาน ไม่ได้เกิด จากความแตกต่างทางชาติพันธุ์หรือท้องถิ่น แต่ในสมัยหลังเมื่อมีความจำเป็นทางการเมือง, เศรษฐกิจและสังคมให้ประชาชนเหล่านี้ต้องมีเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดขึ้น ปัญหาความ ขัดแย้งก็จะเห็นได้เด่นชัดขึ้น

๒) ความแตกต่างทางด้านฐานของรายได้ของคนสองกลุ่มก็มีความสำคัญได้กล่าวแล้วว่า นับตั้งแต่ราชอาณาจักรอยุธยาเป็นต้นมา คนชั้นสูงในสังคมไทยโดยเฉพาะในส่วนกลาง พัวพันอยู่กับการค้าต่างประเทศเป็นอันมาก จนอาจกล่าวได้ว่าการผูกขาดค้าต่างประเทศ และการค้าต่างประเทศโดยทั่วไปเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญแก่กลุ่มคนชั้นสูงไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า การเก็บส่วยจากประชาชน

ในขณะที่ประชาชนทั่วไปเกือบจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศเลย ยังคงมีชีวิตในระบบการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเอง ส่วนที่อาจจะเกี่ยวข้องกับการค้าต่างประเทศอยู่บ้างก็คือเมื่อถูกเกณฑ์แรงงานไปเก็บของป่ามาป้อนแก่มูลนาย เพื่อส่งออกไปขายในตลาดภายนอกเท่านั้น

สภาพที่แตกต่างกันในพื้นฐานทางเศรษฐกิจของคนสองกลุ่มนี้ยังดำรงสืบมาถึงสมัยหลัง แม้แต่เมื่อได้เริ่มนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมที่ได้รับการพัฒนาขึ้นนั้นไม่ค่อยได้อาศัยวัตถุดิบจากภาคเกษตรกรรม ทั่วทั้งท้องถิ่นจึงเป็นเพียงแหล่งสำรองแรงงานราคาถูกเท่านั้น ในขณะที่การผลิตพืชเศรษฐกิจของประชาชนก็ไม่เป็นฐานให้แก่อุตสาหกรรม และมักจะส่งออกในรูปของสินค้าปฐมภูมิ

ความแตกต่างกันในด้านนี้ก่อให้เกิดความแตกต่างด้านอื่น ๆ ตามมาอีกมาก เช่นชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ค่านิยม โลกทรรศน์และแม้แต่วิสัยทางศิลปะของคนสองพวกนี้ก็แตกต่างกัน ก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านการเมืองและสังคม อย่างมาก เช่นแบบแผนการเลือกตั้งของคนในเมืองและชนบทแตกต่างกันอย่างมาก เป็นต้น

๓) ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ก็ก่อให้เกิดความตึงเครียดระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์อยู่ไม่น้อย เพราะความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ของคนที่ไม่เท่าเทียมกันในทางเศรษฐกิจหรือเกียรติยศหรืออำนาจ มีการแลกเปลี่ยนที่ไม่เหมือนกัน การแลกเปลี่ยนนี้จึงอาจถูกมองว่าเป็นการเอาเปรียบกันได้ในบางสถานการณ์และบางกรณี

ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ยังเป็นอุปสรรคแก่การบังคับใช้กฎหมายสมัยใหม่ซึ่งสมมติให้ทุกคนเป็นปัจเจกชนที่เท่าเทียมกัน ได้กฎหมายเหมือนกันไปหมด เพราะระบบอุปถัมภ์ย่อมต้องมีการยกเว้นการใช้กฎหมายได้ นอกจากนี้ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย

๔) พุทธและไม่ใช่พุทธ แม้ว่าพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทตามสำนักลังกาอาจแพร่หลายในหมู่ประชาชนของประเทศไทยอย่างกว้างขวาง แต่ในดินแดนนี้มีความเชื่ออื่นเช่นฮินดู, พุทธศาสนานิกายมหายานสำนักต่าง ๆ และการนับถือผีแพร่หลายมาก่อน การที่พุทธศาสนานิกายเถรวาทจะสามารถขยายตัวไปได้กว้างขวางเช่นนี้ก็เกิดขึ้นจากการยอมให้ลัทธิความเชื่ออื่น ๆ ปนเปผลมเข้ามา แม้กระนั้นก็ยังมีความที่อาจกล่าวได้ว่ายังมีการต่อสู้กันระหว่างความเชื่อและแบบปฏิบัติอยู่ และบางด้านก็ทิ้งร่องรอยของการต่อสู้ที่เคยมีมาก่อนไว้ในพิธีกรรมให้เห็นได้จนปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงถูกต่อต้านซึ่งทำให้ต้องคอยตอบสนองอยู่ตลอดเวลา เช่นแม้ในปัจจุบัน ก็เห็นความแปรเปลี่ยนในความเชื่อของประชาชนซึ่งอาจมองในแง่การต่อต้านสังคมได้เหมือนกัน เป็นต้นว่าความนิยมที่แพร่หลายมากขึ้นต่อการนับถือเจ้าแม่กวนอิม ทั้งนี้เนื่องจากในพุทธศาสนาแบบไทย ผู้หญิงไม่ค่อยมีสถานะและบทบาทโดยทางการ ลัทธิบูชาเจ้าแม่กวนอิมจึงตอบสนองต่อความใฝ่ใจใน "พระแม่เจ้า" ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของมนุษย์และประภพในเกือบทุกศาสนา

๕) หญิงกับชาย การที่สังคมคาดหวังบทบาทของคนสองเพศนี้ไว้ต่างกัน โดยตั้งกฎเกณฑ์ให้ผู้หญิงไว้รัดกุมแน่นหนากว่าผู้ชายในหลายเรื่อง ก็นับว่าเป็นความกดดันที่ก่อให้เกิดความตึงเครียดขึ้นในความสัมพันธ์ระหว่างเพศได้ เช่นเดียวกับบทบาทที่สังคมคาดหวังจากคู่ความสัมพันธ์อื่น เช่น เด็ก-ผู้ใหญ่, พระ-ฆราวาส, ครู-ศิษย์, เจ้า-ข้า, เป็นต้น ซึ่งล้วนก่อให้เกิดความตึงเครียดและการต่อต้านในรูปแบบต่าง ๆ ได้เสมอ

๖) ราชการและชาวบ้าน นับตั้งแต่ก่อนที่การเมืองไทยจะเปลี่ยนเป็นรัฐราชการแล้ว ที่ในเมืองไทยราชการสร้างแบบแผนทางวัฒนธรรมของตนขึ้นโดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษาพูดและเขียน, การแต่งกาย, กิริยามารยาท หรือแม้แต่วิธีคิดและค่านิยม อันเป็นวัฒนธรรมที่แตกต่างจากประชาชนทั่วไป ฉะนั้นจึงเป็นการยากที่ความสัมพันธ์ของราชการและชาวบ้านจะเป็นไปได้โดยราบรื่น อย่างไรก็ตามการต่อต้านขัดขืนวัฒนธรรมราชการด้วยกำลังเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก การต่อต้านวัฒนธรรมราชการซึ่งเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักจึงกระทำในรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งละเอียดกว่าและแฝงเร้นในท่าทีมากกว่า การต่อต้านในรูปแบบนี้เห็นได้เกือบทุกเมื่อเชือวัน

นอกจากความแตกต่างและความขัดแย้งดังที่กล่าวเป็นตัวอย่างนี้แล้ว ยังมีความแตกต่างและความขัดแย้งอื่น ๆ อีกมาก เช่น ระหว่างคนรวย-คนจน, ระหว่างคนมีอำนาจกับคนไร้อำนาจ เป็นต้น ซึ่งจะไม่กล่าวถึงการต่อต้านโดยละเอียดในที่นี้ อย่างไรก็ตามมีความแตกต่างอีกอย่างหนึ่งซึ่งมีความสำคัญในปัจจุบัน เพราะปรากฏเป็นพื้นฐานในความแตกต่างด้านความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ อยู่เสมอ ซึ่งจะกล่าวถึงไว้ในที่นี้ด้วย

๗) แผนนโยบายการพัฒนา รัฐได้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมต่อเนื่องกันมาจาก พ.ศ.๒๕๐๔ ด้วยแผนนโยบายอันเดียวกันตลอดมา นั่นก็คือการส่งเสริมเศรษฐกิจในภาคการผลิตที่เป็นทางการ (คือภาคการผลิตที่มีผลโดยตรงต่อตัวเลขรายได้ประชาชาติ, การส่งออก - นำเข้า, ปริมาณการค้าและรายได้ที่ประเมินได้) ใครที่สามารถเข้ามาสู่เศรษฐกิจในภาคนี้ก็เป็นฝ่ายได้เปรียบ ในขณะที่ใครยังอยู่ในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ (เช่นหาบเร่, ทำนาเลี้ยงตนเอง, จับปลาตามหนองคลองบึง, ทำประมงชายฝั่งขนาดเล็ก, ขับแท็กซี่, ฯลฯ) ก็จะไม่ได้รับการสนับสนุนแต่อย่างใดจากรัฐ ข้าอาจจะต้องสูญเสียโอกาสทำมาหากินไปหากทรัพยากรที่ตนใช้อยู่เป็นที่ต้องการของเศรษฐกิจภาคที่เป็นทางการ เช่น เพราะถนนไม่พอให้รถวิ่ง จึงต้องขจัดสามล้อออกไป หรือป่าสงวนที่ถูกบุกรุกเพื่อปลูกพืชไร่ต้องถูกขัปลั เพื่อให้บริการเอกชนเข้าไปปลูกยูคาลิปตัส เป็นต้น

แนวนโยบายเช่นนี้ถูกเรียกว่าเป็นแนวนโยบายพัฒนาที่ไม่สมดุลโดยผู้ต่อต้าน ซึ่งประกอบด้วย ปัญญาชน, นักวิชาการ, องค์กรพัฒนาเอกชน, และชาวบ้าน การต่อต้านแนวนโยบายนี้ยังดำเนินไปอย่างเข้มข้น และมีผลให้เกิดความเห็นที่แตกต่างกันในประเด็นอื่น ๆ อีกมาก เช่นการแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำด้วยการสร้างเขื่อน, การลงทุนผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำ, การกักน้ำไว้ใช้ใน เมืองโดยไม่ให้เกษตรกรทำนาปรัง, การทำโครงการอีสเทิร์นซีบอร์ด, การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ ทำลายสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม, การขยายตัวของภารกิจกำไรที่ดินโดยปราศจากการควบคุม, ฯลฯ

๕) จากตัวอย่างของความแตกต่างและความขัดแย้งในสังคมที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น ในตอนนี้เราจะมาดูว่าความแตกต่างและความขัดแย้งเหล่านี้ ก่อให้เกิดการต่อต้านสังคมในรูปแบบอะไรบ้าง

๑) เคยกล่าวแล้วว่ารัฐไทยในสมัยโบราณก่อนหน้าที่จะตั้งขึ้นเป็นราชอาณาจักรขนาดใหญ่ นั้น เคยใช้ความแตกต่างทางชาติพันธุ์เป็นเครื่องแบ่งแยกบทบาทและหน้าที่ของคน พวกไทยมีสิทธิ์เหนือกว่าพวกที่ไม่ใช่ไทยหลายประการ แต่เมื่อรัฐไทยขยายขึ้นเป็นราชอาณาจักร ก็เลิกใช้การแบ่งแยกบทบาทและหน้าที่ด้วยชาติพันธุ์ ถือว่าทุกคนเป็นข้าราษฎรของพระเจ้าแผ่นดินเหมือนกัน อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแล้ว ยังคงการแบ่งแยกบทบาทและหน้าที่ด้วยชาติพันธุ์ไว้ในบางราชอาณาจักร และในเขตปลายราชอาณาจักร ดังกรณีของราชอาณาจักรลาว ก็ยังแบ่งสิทธิ์และหน้าที่ของคนตามชาติพันธุ์ระหว่างพวกลาวและพวกข่า ในราชอาณาจักรล้านนามีร่องรอยของการแบ่งสิทธิ์และหน้าที่ระหว่างพวกคนเมืองและลัวะ (ที่ยังไม่กลืนตัวเองเป็นคนเมือง)

การแบ่งแยกเช่นนี้ก่อให้เกิดความตึงเครียดในความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เสมอ ทั้งใน สมัยที่ราชอาณาจักรเหล่านี้เป็นอิสระหรือมาขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาแล้ว และมีการต่อต้านอำนาจรัฐ โดยชนกลุ่มน้อยเหล่านี้เกิดขึ้นเป็นประจำ โดยเฉพาะชนชาติข่าในลุ่มน้ำโขง ได้ลุกขึ้นต่อต้านอำนาจ จากหลวงพระบางและเวียงจันทน์เป็นครั้งคราว เรียกกันเป็นลำนวนว่า "ข่าเป็นเจ็อง" บางครั้งก็มี กำลังกล้าแข็งมากถึงกับยึดเมืองใหญ่ ๆ ในลาวได้ ทางกรุงเทพฯต้องส่งกองทัพขึ้นไปช่วยปราบ

การกบฏหรือการต่อต้านอำนาจรัฐของหัวเมืองขึ้นมลายู ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เรื่อยมา ก็อาจมองได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการต่อต้านสังคมโดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างออกไป แม้แต่ผู้อพยพที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารก็เคยรวมตัวกันก่อการกบฏ

ทั้งหมดนี้เป็นการต่อต้านสังคมโดยวิธีรุนแรงด้วยการจับอาวุธขึ้นสู้ แต่การต่อต้านสังคมโดย กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มักกระทำกันโดยวิธีที่ไม่รุนแรงเช่นนี้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือความพยายามจะ รักษาเอกลักษณ์ของตนเอาไว้ ในท่ามกลางความจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นใน สังคมเดียวกัน

เป็นต้นว่าประชาชนที่พูดภาษาเขมรในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของอีสาน ได้ตกอยู่ในอำนาจทางการเมืองของพวกลาวเป็นเวลาหลายศตวรรษแล้ว แต่ประชาชนที่พูดภาษาเขมรเหล่านี้จะดำรงรักษาทัศนคติที่เหยียดกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเอาไว้ ไม่ชอบที่จะให้กลุ่มชาติพันธุ์อื่นเช่นลาวหรือกวย แต่งงานเข้ามาในตระกูลของตน มีการเรียกสินสอดตามประเพณีอย่างเคร่งครัด เช่นกระป๋องเป็นตัว ในทางตรงกันข้ามหากเป็นการแต่งงานระหว่างเชื้อสายเขมรด้วยกัน ก็อาจเรียกสินสอดเป็นสัญลักษณ์เช่นกระป๋องทั้งตัวก็อาจลดเหลือเพียงขากระป๋องแทนได้

ชุมชนมอญซึ่งอพยพหรือถูกกวาดต้อนเข้ามาในภาคกลางก็เช่นเดียวกัน เก็บและสร้างตำรับตำราของตนเองขึ้นในภาษามอญอย่างบริบูรณ์ สืบทอดพระพุทธศาสนาแบบมอญต่อมา เพื่อให้วัดของตนเป็นแหล่งสืบทอดภูมิปัญญามอญต่อไปแก่ลูกหลาน และสามารถรักษาความเป็นมอญของตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น แม้ว่าชุมชนมอญบางแห่งตั้งตัวอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นและจำเป็นต้องติดต่อสัมพันธ์กันในชีวิตประจำวัน เช่นชุมชนมอญที่ราชบุรี อันเป็นดินแดนที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้าไปตั้งภูมิลำเนาจำนวนมาก หรือแม้แต่ชุมชนมอญแถบสามเสนในกรุงเทพฯ ก็ยังรักษาความเป็นมอญสืบมาได้จนถึงสมัยปัจจุบัน ทั้ง ๆ ที่ต้องตั้งภูมิลำเนาอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนญวน, ชุมชนเขมร, และชุมชนไทย

ในสมัยใหม่เมื่อรัฐไทยพยายามสร้าง "พลเมือง" ขึ้นจากข้าราชการ เป็นการยากที่จะรักษาวิถีชีวิตที่แตกต่างออกไปได้มากนัก ความพยายามจะรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์จึงอาจเปลี่ยนไปสู่การขยายงานฉลองบางอย่างของตนให้กลายเป็นสัญลักษณ์ของชาติพันธุ์ ที่คนในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นไม่สามารถเข้าร่วมในฐานะเจ้าของได้ เช่นประเพณีการเลี้ยงขนมจีนประจำปีของกลุ่มเชื้อสายเขมรแถบสามเสน พิธีบูชาพระปะกาของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

การหันไปยึดถือบัญญัติในศาสนาของตนอย่างเคร่งครัด ในกรณีที่ศาสนาของตนแตกต่างจากศาสนาของคนส่วนใหญ่ ก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะแยกเอกลักษณ์ของตนไว้ต่างหากจากกระแสที่พลิกประชาชนทั้งหมดให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม

๒) ความแตกต่างในวิถีชีวิตระหว่างกลุ่มคนที่มีฐานทางเศรษฐกิจอยู่กับการค้าระหว่างประเทศซึ่งเป็นมูลนาย และกลุ่มที่มีฐานเศรษฐกิจอยู่กับการเกษตรเพื่อยังชีพซึ่งเป็นไพร่นำมาซึ่งการต่อต้านสังคมตั้งแต่โบราณแล้ว เกษตรกรพยายามทุกวิถีทางที่จะไม่ต้องเสียส่วยให้แก่พ่อค้า เช่น การปลอม "ตราภูมิคุ้มห้าม" ซึ่งเป็นเอกสารยกเว้นไม่เก็บส่วยที่ทางราชการออกให้แก่ไพร่บางกลุ่ม ก็มีการทำอยู่เสมอ การ อพยพหนีการเกณฑ์แรงงานและสินค้าไปตั้งภูมิลำเนาในทำเลที่อำนาจรัฐไปไม่ถึงก็เกิดขึ้นเป็นประจำในสมัยโบราณ การหลบเลี่ยงภาษีที่ดินด้วยประการต่าง ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ แม้แต่การใช้ที่ดินให้ไม่คุ้มกับค่าของมันเพื่อจะได้เสียภาษีให้น้อยก็มีปรากฏในหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ในยุคปัจจุบันการค้าระหว่างประเทศขยายตัวขึ้นมาก รวมทั้งการผลิตเพื่อส่งออกด้วย ความสัมพันธ์ของตลาดภายนอกกับการผลิตของประชาชนส่วนใหญ่มีเบาบาง กล่าวคือแม้ว่าข้าวหรือพืชไร่ที่ผลิตขึ้นอาจถูกส่งไปขายในตลาดต่างประเทศ แต่ก็ต้องผ่านตัวกลางหลายชั้น จนกระทั่งว่าผู้ผลิตเองไม่มีสำนึกกับตลาดต่างประเทศมากนัก ผู้ผลิตข้าวโดยเฉพาะในภาคอีสาน ยังมีจุดมุ่งหมายหลักคือผลิตเพื่อให้พอบริโภคก่อน ขายเฉพาะข้าวและแรงงานที่เหลือสู่ตลาด ฉะนั้นความแตกต่างในระหว่างวิถีชีวิตของคนในเมืองซึ่งพัวพันอยู่กับการค้าระหว่างประเทศมาก และเกษตรกรจึงยังคงมีอยู่อย่างมากเหมือนเดิม

การขยายตลาดเข้าไปสู่การผลิตด้านเกษตรกรรมก่อให้เกิดภาวะขาดทุนแก่ ครอบครัวยุติธรรม อยู่ไม่น้อย ในขณะที่กระแสผลักดันหลักคือการทำให้การผลิตด้านเกษตรกรรมมีลักษณะเชิง พาณิชยยิ่งขึ้น การต่อต้านสังคมจากกลุ่มเกษตรกรเล็ก ๆ จำนวนหนึ่งร่วมมือกับองค์กรพัฒนา เอกชนจึงกลับเป็นการเสนอทางออกจากภาวะขาดทุน ด้วยการหันกลับไปสู่การผลิตเพื่อยังชีพเป็น พื้นฐานสำคัญเสียก่อน ฉะนั้นกระแสการพัฒนาที่มุ่งจะให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้ด้วยการผลิตตาม ความต้องการในชีวิตของตนให้เพียงพอเสียก่อน จึงเป็นกระแสต้านกระแสหลัก หรือเป็นการ ต่อต้านสังคมในรูปแบบหนึ่ง

ประเด็นเรื่องการต่อต้านสังคมนี้ ยังไม่จบ ในคราวนี้เราจะยุติเพียงเท่านี้
